

Recenze a zprávy

MŽYKOVÁ, Marie, *I král byl dítětem. Svět dětí na šlechtických sídlech*, Liberec: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Liberci 2012, 300 s. ISBN 978-80-9048-52-5-9.

Výpravná publikace z pera historičky umění Marie Mžkové představuje jeden z mála projektů, který zpracovává dosud opomíjený materiál nacházející se v zámeckých obrazárnách a depozitářích. Zároveň reaguje na současný zájem o každodenní svět našich předků. Kniha vznikla v rámci výstavního projektu, který byl v roce 2012 realizován na zámku Sychrov. Na 292 stránkách tištěných na křídovém papíře je představena řada dětských portrétů, jejichž zadavateli byly osoby šlechtického či panovnického původu. Můžeme říci, že se jedná o první publikaci reflektující téma portrétů potomků. Opomenuty nejsou ani akvarely šlechtických diletantek přibližující nám každodenní život šlechty a prostory, ve kterých se pohybovala. Autorce se podařilo nově určit některé autory maleb a identifikovat zobrazené osoby.

Od odborné publikace by čtenář očekával rozsáhlejší úvod seznamující s dosavadním výzkumem dané problematiky. Po přečtení knihy však zjistí, že některé informace uvedené v úvodu se posléze v knize opakují. Najdeme zde i chybné tvrzení, že v rakouském občanském zákoníku z roku 1811 byl „člověk *chápan jako jedinec již od věku sedmi let*“ (s. 8), přičemž podle § 21 tohoto zákoníku byly za děti považovány osoby do sedmi let a osoby ve věku 7 – 14 let byly chápány jako nedospělé. Zákoník tedy nespecifikuje člověka jako jedince, je v něm obsažena kategorizace dle věku. Autorka zároveň dochází k určité generalizaci, když tvrdí, že v 19. století začaly být pro dítě vyráběny specifické hračky. Přičemž hračky máme prokázány i na portrétech z raného novověku, např. na portrétu Jáchyma a Zachariáše z Hradce nalezneme koníka a cumel. V 19. století dochází k zprůmyslnění výroby hraček, objevují se nové typy her, které kromě toho, že mají být zábavné, rozvíjejí i intelekt a představivost dítěte.

První kapitola nazvaná *Mýty, legendy a ponaučení* se zaměřuje na obrazy, které jsou umístěny ve šlechtických galeriích a znázorňují malé mytické hrdiny. Tyto malby autorka považuje za prvek výchovy mladých šlechticů zobrazující výchovné vzory. Součástí pojednání jsou zpodobňování amorků jako batolat s křídly či využití dítěte jako alegorie (Mánesův cyklus *Život na panském sídle na zámku v Čechách pod Košířem*), následuje oddíl věnující se zobrazení Ježíška. I v Ježíškovi autorka spatřuje jistý nedostihný vzor pro děti. Součástí kapitoly jsou oddíly o andělu strážci, magické moci talismanů, zobrazování

dítěte s ptáčkem a symbolice těchto motivů. Upřít nelze krásu otištěných obrazů, některé pasáže ale působí nadbytečně, navíc by je bylo možné zařadit do jiného oddílu knihy, např. část o ochranných talismanech by vhodně doplnila následující kapitolu věnující se narození dítěte. V druhé kapitole pojednávající o zrození jsou reprodukovány zajímavé trojrozměrné předměty, které bývají běžným očím návštěvníka památek skryty. Jsou zde fotografie gynekologických kleští, křestních polštářů a mís. Opět zde dochází ke generalizaci a zkratkovitosti některých informací. Další kapitoly se věnují péči o dítě, dětem s královskou krví, životu na dvoře, rodině, světu dítěte, výchově, výuce a společenskému životu.

Problémem celé knihy je jistá nekoncepčnost jejího textového obsahu. V knize se střídají libovolně informace týkající se každodenního života s analýzou portrétů a krátkými životopisy zobrazovaných šlechticů či panovníků. Některá témata jsou pouze naznačena a zůstávají nedořešena. Například problematika porodnosti se autorce vešla do deseti řádek a čtenář se dozví pouze o častých porodech některých šlechticů. Není zde již reflektována změna, ke které došlo během 19. století. O nekoncepčnosti kapitol svědčí i zařazení podkapitoly o Vánocích a jejich oslavách do kapitoly věnující se nemoci a úmrtí dítěte. V celé knize chybí odkazy na použitou literaturu popřípadě na citované prameny. Čtenář nachází odkazy týkající se dějin umění, popřípadě bádání o šlechtě, ale není nijak reflektována existující literatura věnující se problematice dějin dětství, která již v českém prostředí existuje, což z odborného hlediska snižuje kvalitu recenzované knihy. Další vadou na kráse jsou nesrozumitelné interpretace nastudované literatury, např. na s. 56 čtenář dočítá, že „*opomenutí křtu mělo usnadňovat působení ďábla – jenž se stával pohanem*“. Přičemž křest kromě toho, že smýval hříchy, byl chápán i jako iniciační rituál. Nešlo o pohanství nekřtěného, ale o to, že zemřelému nekřtěnému dítěti byl odepřen vstup do ráje. V části věnující se divadelním převlekům a taškařicím nalezneme informaci „*o kompromitujícím snímku z ateliéru Jindřicha Eckerta*“ (s. 143), na kterém je znázorněn kníže Max Fürstenberg cvičící mladé šlechtičny převlečené do vojenských uniforem. Podle mého názoru snímek nemohl nikomu ze zobrazených způsobit problémy, šlechta i měšťané měli zálibu nechat se fotografovat v různých iluzivních světech a nemohlo je zkompromitovat ani to, že drží v ruce prázdný půllitr. V kapitole věnované smrti dítěte autorka tvrdí, že „*ve starších dobách kosila obyvatelstvo v největších vlnách především cholera*“ (s. 172)! Tato nemoc se však v Evropě objevuje až v 19. století. Jisté opomenutí nalezneme i v poslední podkapitole věnované zásnubám, kde se čtenář dočítá, že „*v evropském prostředí se [plnoletost] ještě v 19. století pohybovala mezi 22–24 lety u ženy a u muže to bylo až o tři roky více*“ (s. 292). Plnoletost v této době byla stanovena občanským zákoníkem z roku 1811 pro obě pohlaví jednotně, hranicí byl věk 24 let. Kromě zmíněných

nedostatků se v knize nachází velký počet chyb v podobě opomenutí písmene ve slovech. Řada chyb je způsobena zřejmě chvatnou či nedostatečnou jazykovou korekturou.

Celkově se jedná o ambiciósní dílo, které je však značně nevyvážené, pravděpodobně z důvodu autorčiny snahy zahrnout vše, co se týká portrétů a zobrazování dětí, a snahy promístit interpretaci malířských děl se studiem každodennosti. Publikaci nelze upřít prvenství v kvalitě otištěných obrazů a fotografií, zároveň, jak jsme zmínili v úvodu recenze, jedná se vůbec o první ucelenější publikaci reflektující a částečně i sepisující portréty šlechtických potomků na českých zámcích. Kniha je významná z hlediska dějin umění a zajisté může posloužit jako inspirace pro další bádání v oblasti dějin dětství. I obraz či portrét je historickým dokumentem dané doby, ačkoli historici na tyto prameny občas zapomínají. A právě v upozornění na vypovídací hodnotu dětských portrétů spatřuji hlavní autorčin přínos. Na druhé straně knihu nelze využít pro studium šlechtické každodennosti a světa dětí, protože text doprovázející obrazy je místy nepřesný, neodkazuje na současnou odbornou literaturu a nezohledňuje stav bádání v gender history, dějinách dětství a každodennosti. Odborný čtenář navíc může nabýt dojmu, že některá autorčina vyjádření se až nebezpečně podobají pasážím z literatury, jež není vůbec uvedena v závěrečném soupisu.

Martina Halířová

NOVOTNÝ, David, *Královští rychtáři ve východočeských zeměpanských městech v době předbělohorské*, Olomouc: Univerzita Palackého, Filozofická fakulta 2012, 248 s. ISBN 978-80-244-3216-8.

Autor se ve své práci zabývá raně novověkou municipální správou v Čechách. Na základě rozsáhlého pramenného materiálu skládajícího se z normativních pramenů, městských knih a písemností centrálních úřadů (české komory, apelačního soudu ad.) sleduje roli královských rychtářů, kteří byli do královských měst nastoleni po nezdařeném odboji proti Ferdinandu I. v roce 1547 a působili zde jako jeho zástupci. Svou pozornost zaměřil především na věnná a některá královská východočeská (Chrudim, Polička, Vysoké Mýto, Hradec Králové, Jaroměř, Dvůr Králové, Nový Bydžov, Trutnov) a částečně také středočeská (Čáslav, Kolín, Mělník) města a časově na období od vzniku tohoto úřadu v roce 1547 do roku 1619, kdy byl dočasně zrušen za českého stavovského povstání.

Ve svém výkladu postupuje logicky od vymezení jejich úředních povinností a pravomocí ke způsobům výběru rychtářů a jejich dosazování do funkce. Největší pozornost věnuje postavení rychtářů před nastolením do úřadu (jejich sociálnímu původu, vzdělá-

ní, majetkovému zázemí a postavení v komunitě) a poté, co se této funkce ujali (hlavně jejich role ve sporech).

Autor se nejprve vypořádává s otázkou původu úřadu královských rychtářů. Zabývá se oprávněností názorů některých starších badatelů, kteří se domnívali, že vzorem pro zřízení tohoto úřadu byla španělská instituce *corregidorů*. Spíše než ke španělskému vzoru se přiklání k tomu, že ve snaze efektivně dohlížet na města, a to hlavně ve fiskální rovině, byl v českém prostředí použit starý úřad, jemuž byla dána nová náplň.

Na základě instrukcí upravujících činnost rychtářů analyzuje postupný vývoj v povinnostech a pravomocích rychtářů. Tyto změny zasazuje do širších souvislostí a reflektuje je na pozadí proměňujícího se vztahu panovníka a královských měst. Královští rychtáři hájili zájmy panovníka ve městech a náleželo jim přední místo v městských radách. Dohlíželi především na poslušnost obce vůči panovníkovi a měli sledovat docházku konšelů na jednání rady. Autor ale přesvědčivě konstatuje, že původně dohlédací orgán se postupně proměňoval na fiskální úřad. Rychtář kontroloval pokuty a další náklady a sám či případně prostřednictvím právních zástupců se účastnil sporů s nápadníky statku. Kromě toho dohlížel na správné obhospodařování či ochranu královských lesů či zvěře. Úkolem rychtářů tak byla především ochrana majetkových a fiskálních zájmů panovníka ve věnných městech. Plnili ale také další úkoly, které dostávali od české komory, s níž byli v pravidelném kontaktu. Autor si všímá, že norma byla pro rychtáře hlavně strašákem a nejsou příliš doklady o tom, že by byla v reálu vymáhána. Instrukce přitom nevěnovaly příliš pozornost způsobům odměňování rychtářů, přestože tato funkce s sebou nesla především ve velkých městech řadu povinností a také výdajů. Postupem doby se ujala zvyklost, že jim náležely příjmy z odúmrtí a propadlých pokut. I když měli rychtáři jako zástupci panovníka zůstat do určité míry nezávislí na správě města, byly jim v některých městech vypláceny z městské pokladny odměny. Kromě toho mohli využít svého výlučného postavení a rozjet v rámci městského hospodaření vlastní podnikání, např. vařit pivo. Autor v této souvislosti upozorňuje na to, že úprava normy často reagovala na praxi se zpožděním.

Autor si dále všímá způsobu výběru kandidátů a jmenování a dosazování královských rychtářů. Zvyšující se nároky na práci královských rychtářů vedly ke zpřísnění kritérií pro jejich výběr. Zpočátku volili rychtáře komorní komisaři a od přelomu 60. a 70. let 16. století zejména vlivem uklidnění vnitropolitické situace v českých zemích kandidáty vybíraly městské rady a komora si z nich zvolila pro ni nejvhodnější osobu, případně zažádala o poskytnutí dalších jmen. Komisaři i městské rady se při výběru kandidátů obraceli především do řad konšelů či obecních starších. Podmínkou pro zvolení do funkce královského rychtáře musela být dřívější zkušenost kandidáta s městskou správou. Královští rychtáři zpravidla působili v radách či jako obecní starší nebo ve funkci městského rych-

táře. Museli být v daném prostředí sociálně ukotveni, znát příbuzenské, majetkové a mocenské vazby v lokalitě a mít zde autoritu. Proto, aby mohl rychtář efektivně vykonávat svěřené úkoly, musel s městskou radou a měšťany udržovat v rámci možností přátelské vztahy. Později byla důležitá také základní znalost práva. Dalším velmi významným požadavkem byla zámožnost rychtáře, protože se mu od komory finanční odměny dostat nemuselo a zároveň měl zůstat nezávislý i na městské radě, na níž měl dohlížet.

Na základě rozsáhlé a na první pohled nesourodé pramenné základny se pak autor zaměřuje na zakotvení rychtářů v místních komunitách. Jejich postavení ještě před nástupem do jejich úřadu analyzuje na základě trhových a svatebních smluv, kšaftů, odkazů či dohod o poručnictví. Jeho přístup se blíží až mikrohistorickému pohledu, neboť osobu budoucího rychtáře zasazuje do širokých a co nejpodrobnějších vztahových sítí. Sleduje jejich majetkové poměry a konstatuje, že rychtáři patřili k nejzámožnějším vrstvám ve sledovaných městech a že je pojily úzké majetkové i příbuzenské vazby s dalšími členy městské samosprávy. U řady rychtářů lze doložit vyšší vzdělání, s čímž souviselo jejich působení ve funkci rektora místní školy, a poté v městské samosprávě. Cestu vzhůru jednotlivcům usnadňovalo majetkové zázemí a konexe, které někteří budoucí rychtáři získali prostřednictvím výhodného sňatku s dcerou některého konšela či nižšího šlechtice. O autoritě budoucích rychtářů vypovídá i jejich role jako ubrmanů pomáhajících urovnávat spory svých sousedů.

Poté autor podrobněji sleduje postavení rychtářů během jejich působení ve funkci, a to opět hlavně jejich majetkové poměry a společenský status. Konstatuje, že je u některých osob možné sledovat snahu tezaurovat získané bohatství nákupem nemovitostí a vybudovat ucelený majetek. Někteří rychtáři byli věřiteli či ručiteli finančních částek. Z přehledů dlužníků jsou patrné vazby rychtářů na vyšší stav. Rychtáři se objevovali také v roli poručníků sirotků, přičemž autor považuje přijetí poručnictví za důkaz vážnosti a prestiže v dané lokalitě. O rozsahu sociálních sítí rychtářů vertikálním i horizontálním směrem vypovídají také jejich odkazy zahrnuté do kšaftů a či výčty svědků ve svatebních smlouvách samotných rychtářů či jejich dětí. Autor si všímá vzájemných kontaktů rychtářských rodin z některých bližších věnných měst. Upozorňuje také na to, že o prestiži jednotlivých osob vypovídá i jejich pořadí v seznamech svědků.

Největší pozornost věnuje ale roli rychtářů v konfliktech a sporech. Všímá si typů sporů, do nichž byli rychtáři zataženi, a role, kterou v nich hráli. Rychtáři se objevovali ve přích svých sousedů opět jako ubrmané, což vypovídá o tom, že museli disponovat u sporných stran autoritou i důvěrou. Dále se účastnili sporů vyplývajících z jejich povinností. Jako veřejní žalobci od 80. let 16. století vystupovali v kauzách týkajících se odúmrtí. Nárůst v počtu sporů o odúmrti autor vysvětluje také tím, že rychtáři měli obavy z toho, že v případě liknavosti budou nuceni nahradit komoře vzniklé škody. Jako veřejní žalobci

rychtáři sehráli klíčovou roli při prosazení autority apelačního soudu ve městech. Napětí v lokalitách mohlo narůstat také v souvislosti s povinnostmi rychtáře dohlížet na vykonávání služeb Božích a kontroly příjmů záduší. Autor si všímá, že k větší kumulaci sporů rychtáře s obcí docházelo na přelomu 16. a 17. století, kdy byla města zatížena ručením za půjčku poskytnutou císaři bratry z Lichtenštejna. Rychtáři měli tehdy získávat informace o možných věřitelích, nutit města k půjčkám a přesvědčovat je k vydání sirotčích peněz. Tyto úkoly je stavěly ve městě do nepříjemné situace, protože zde museli alespoň zčásti aktivně hájit zájmy panovníka, neboť by mohla být částka požadována na nich. S povinností chránit hospodářské zájmy panovníka souvisely přetřesné bránění v šenkování páleného měšťanům a konflikty s pivovarníky. Další spory, jichž se rychtář účastnil spíše jako přihlížející, se mohly týkat boje o mocenskou převahu ve městě, tzn. o možnost ovlivňovat rozhodovací procesy a kontrolovat zdroje. Autor upozorňuje na někdy až úsměvné rozepře, které mohly plynout z přecenění vlastní důležitosti rychtáře.

Asi nejzajímavější postřehy přináší závěrečná kapitola knihy, kde autor hlavně na základě sporů, k nimž docházelo mezi městskými radami či jednotlivými konšely a královským rychtářem, sleduje proměny ve vzájemných vztazích české komory, královských rychtářů a městských rad. Konstatuje, že se po roce 1547 postupně vytrácel ze vztahu měst a panovníka konfrontační ráz, neboť panovník města potřeboval především jako zdroj financí. Postupně narůstal respekt k instituci královského rychtáře jako hlavně městské správy. Ve městech byla funkce královského rychtáře postupně asimilována a dostávala také nový obsah. Rychtář se někdy stával mluvčím a obhájcem zájmů města u české komory, které byly někdy v protikladu se zájmy panovníka. Současně s tím se česká komora stávala v průběhu sledovaného období tolerantním nadřízeným, který v zájmu zachování dobrých vztahů s městy ponechával řadu věcí bez povšimnutí. Navíc města a rychtáři nechtěli zbytečně poutat pozornost na hospodaření města kvůli drobným nevraživostem.

Autor se musel vyrovnat s dodnes ceněnou prací Františka Roubíka. V knize sice sleduje kratší období působení královských rychtářů, ale jeho vhled do fungování a vývoje instituce královských rychtářů je hlavně díky moderním metodologickým postupům, např. mikrohistorii, hlubší. V některých aspektech s pohledem Roubíka nesouhlasí. Nějak bojovně s ním ale své názory nekonfrontuje a vymezuje se vůči němu hlavně v závěru své knihy.

Jedinou výtkou, která ale nejde příliš na vrub autora, je to, že kniha neobsahuje rejstříky. Čtenáři by hlavně osobní rejstřík pomohl lépe se zorientovat a vyhledat informace k jednotlivým rychtářům. Větší pozornost snad mohla být věnována kvalitě obrazové přílohy a také nápaditější obálce knihy. U této knihy je ale třeba zdůraznit především její

poutavý obsah a jeden obrovský klad, který řada odborných knih postrádá, a to je krásný až literární styl jejího autora, který ji činí obrovsky čtivou.

Tereza Siglová

GAŽI, Martin – HANSOVÁ, Jarmila, *Svatyně za hradbami měst: Křížová hora u Českého Krumlova v jihočeských a středoevropských souvislostech*, České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích 2012. ISBN 978-80-85033-30-4.

Malebnou siluetu Českého Krumlova, města zapsaného na seznam světového kulturního dědictví UNESCO, už tři století dotváří Křížová hora, areál kaple sv. Kříže s ambitem a křížovou cestou, již je věnována tato publikace. Kniha *Svatyně za hradbami měst: Křížová hora u Českého Krumlova v jihočeských a středoevropských souvislostech* však není běžnou monografií zabývající se historií jedné regionální památky, příměstského poutního místa. Jak už název napovídá, vydali se autoři jinou, ambicióznější cestou a jejich práce vykročila zcela mimo českokrumlovské obzory. V knize je v jejích jednotlivých částech uplatňováno rozdílné měřítko pohledu, které je postupně zužováno.

První část knihy je uvedena zamyšlením nad obrazem Karla Škréty s motivem sv. Václava lisujícího mešní víno, na němž je v pozadí zachycena v krajinné kompozici kaple sv. Máří Magdalény. Položené otázky k fenoménu sakrálních staveb za hradbami (nejen) českých měst jsou odrazovým můstkem pro obsáhlou studii o historii a významu příměstských svatyní. Po zamyšlení nad smyslem města jakožto hradbami uzavřeného areálu a vztahem světa „uvnitř“ a „vně“ následuje hledání počátků budování sakrálních staveb za městy. Nejprve jsou zmíněny pohřby významných osobností, dále kláštery a špitály, následované kaplemi zasvěcenými protimorovým patronům. Zmíněn je význam procesí pro sakralizaci příměstského prostoru a vůbec posun v mentalitě měšťanů v jeho vnímání. Zakládání kaplí za městy bylo povětšinou zbožným počinem jednotlivce, na mnoha místech byl tento individuální akt postupem času proměněn v obecně městskou aktivitu. U mnohých menších poddanských měst a městeček tyto stavby vznikaly jako fundace vrchnosti či vrchnostenských úředníků, i zde však docházelo k postupné „adopci“ sakrální stavby městskou komunitou jakožto „ochranného štítu“ města. Samostatná kapitola je věnována svatyním souvisejícím s pašijovým cyklem, reprezentovaným nejprve Božími hroby, později Kalváriemi, zmiňován je fenomén italských Svatých hor (*sacri monti*) spojených i s kultem sv. Františka a šíření těchto areálů po Evropě. Text je bohatě doprovázen především dobovými vyobrazeními, ilustrujícími typické jevy.

V druhé části knihy nás autoři nechají putovat po jihočeských příměstských svatyních v územním rozsahu bývalých krajů Bechyňského a Prácheňského. Všímají si různých aspektů těchto sakrálních staveb, spojení části z nich se „zázračnými“ prameny (jedním z nejvýznamnějších reprezentantů je Dobrá Voda u Českých Budějovic, která dosáhla významu skutečného poutního místa) i akcelerace kultovního využití kostelů a kaplí postavených v souvislosti s morovými ranami v letech 1642, 1680 a 1713. Věnují se okolnostem jejich založení, osobnostem jejich stavebníků i lidové zbožnosti a votivním darům. Ve městech, kde příměstská sakrální stavba nevznikla, se procesní aktivita soustřeďovala na „sousedská navštívení“ jiných měst kombinovaná s dálkovými procesními do významnějších poutních míst.

Třetí část knihy, věnovaná krumlovské Křížové hoře, je mikrohistorickou sondou podrobně mapující vznik a život jednoho příměstského poutního místa, založeného na vrchu nad městem, kde byl už v polovině 17. století vztyčen dřevěný španělský kříž. Na základě důkladné analýzy bohatě dochovaných archivních pramenů tak před našima očima plasticky vystupuje proces výstavby kaple sv. Kříže v letech 1709-1710, v době pro silně zadlužené město skutečně nelehké, kdy nad ním stále „visela ve vzduchu“ hrozba sekvestrace. Pozornost je věnována roli krumlovského magistrátu, eggenberské vrchnosti i jednotlivých měšťanů a projevům jejich zbožnosti i vztahům mezi jednotlivými aktéry. Zásadní roli při zakládání kaple sehrál městský syndik Johann Franz Anton Tschernichen, jehož zásluhou jsou také prameny k výstavbě kaple dochovány v nebývalém rozsahu, ať už se jedná o korespondenci s vrchností a arcibiskupskou konzistorií, podrobné účty stavby, zápisy z prohlídek probíhající stavby, plánovou dokumentaci či Tschernichenem sepsanou veršovanou historii výstavby kaple. Díky jejich existenci bylo možné velmi podrobně popsat okolnosti vzniku, průběhu výstavby, práce jednotlivých řemeslníků (stavební účty jsou vedeny „do posledního hřebíku“), vybavování interiéru atd. Za stále se zhoršující finanční situace města pak pokračovala aktivita na výstavbě ambitu (od roku 1714 trvajících z důvodu nedostatku finančních prostředků bez podpory vrchnosti až do 30. let 18. století) a křížové cesty (až do 50. let 18. století). Zajímavé je, že při zakládání kaple byly odloženy i osobní antagonismy mezi syndikem Tschernichenem a vrchnostenským hejtmánem Sebastianem Liebhausenem, který byl taktéž příznivcem zbožného počínu. Výstavbě kaple byl nakloněn i majitel panství Jan Kristián z Eggenberku, který však v roce 1710 zemřel. Pozůstalá vdova Marie Ernestina, vynikající jinak zbožností a podporující sakrální stavby a náboženská bratrstva, se však obrátila ke kapli na Křížové hoře zády, což je pochopitelné vzhledem k trvajícím sporu města s vrchností o městská privilegia, v nichž byl aktivním bojovníkem za práva města právě syndik Tschernichen.

Krumlovský magistrát vyvinul snahu, aby kaple byla navázána na některý z řádů (nejlépe na řád servitů, k němuž měl Tschernichen velmi blízko), což se však nepodařilo a du-

chovní správou byli pověřeni kaplani z farního kostela sv. Víta. O provozní záležitosti se starali sakristián a kostelní otec, v roce 1720 byla také v ambitu dokončena poustevna, obývaná od té doby jedním či dvěma eremity.

Pozornost je dále věnována i skladbě dobrodinců výstavby kaple (pocházeli jednak z řad měšťanů, jednak z vrchnostenského okruhu) i tomu, zda a jak pamatovali krumlovští měšťané ve svých testamentech na tuto kapli. Nutno říci, že si své místo v měšťanských odkazech i ve velké konkurenci četných kostelů, klášterů a náboženských bratrstev našla. Zámožného dobrodince, který by odkázal kapli velký majetek umožňující významné rozšíření areálu a naplňující Tschernichenovy vize, však syndik hledal marně.

Knihu doprovází edice nejvýznamnějších pramenů vztahujících se ke krumlovské kapli. Především rozsáhlá báseň městského syndika Tschernichena o založení kaple (prezentovaná v transliterovaném německém originálu a ve zdařilém překladu Jana Kvapila), Tschernichenova zbožná píseň a modlitba a odkazy zbožných krumlovských měšťanek. V neposlední řadě je třeba zmínit velmi bohatý a kvalitní obrazový doprovod sestávající z historických vyobrazení, starších i současných fotografií, plánů atd.

V závěru se autoři vyrovnávají i s metodologickými otázkami své práce, odlišná hlediska ve třech částech knihy sami označují jako „komparativně nastavený dalekohled“, „okuláry“ a „mikro(historio)skop“. Konfrontují se s Třeštíkovým vyhoceným dělením historiků na „faktopisce“ a „dějepisce“ a vyznávají se ze záměru pokusit se v knize o smír mezi fakto- a dějepisectvím, které považují za dvě strany téže mince a které podle nich jedno bez druhého nemůže existovat. Lze konstatovat, že se jim tento záměr velmi úspěšně podařilo naplnit a knihu napsanou s velkou odbornou erudicí a zároveň jazykově na neobyčejně vysoké úrovni můžeme považovat za velmi inspirativní počín.

Eliška Nová

JONOVÁ, Jitka, *Domus correctionis Müroviensis.*

Korekční dům pro kněze na Mírově (1761–1850), Olomouc 2012, 139 s. ISBN 978-80-244-3255-7.

Knihy s ne příliš obvyklým tématem byla vydána v rámci projektu Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci s názvem „Olomoucká (arci)diecéze v dějinném vývoji“. Pro autorku je to pak výstup dlouhodobého studijního zájmu, který započal už během jejích studentských let. Téma postupně rozvíjela v podobě různých kvalifikačních prací a finalizovala v této knize.

Autorka začala psát příběh instituce v patričně širokých souvislostech a na úvod předložila čtenářům právní rozbor postavení kleriků a jejich postižitelnosti, včetně konkrétních diecézních disciplinárních předpisů. Pak se zaměřila jak na kněžské vězení v ol-

moucké dicézi (tedy období předcházejícím tomu sledovanému), tak na biskupské panství a samotný hrad Mírov (tedy objekt, do kterého se korekční dům přestěhoval z hradu Hukvaldy). Hradu Mírov je však věnována samostatná kapitola pro období, kdy v jeho zdech korekční dům byl. Opomenuta nebyla ani každodennost provozu, nahlížená především optikou vnitřních předpisů a uspořádaná „chronologicky“ od nástupu do zařízení až po možnosti jeho opuštění. Dále byla pozornost soustředěna na duchovní, kteří se stali odpovědnými za provoz zařízení po stránce organizační, materiální i duchovní: kaplani mírovského hradu získali povinnosti navíc, které byly nepochybně na hony vzdálené tomu, co se od nich vyžadovalo v době, kdy centrum mírovského panství bylo nerezidenční, možná i poněkud zapomenutou lokalitou. Stejně tak přibýly povinnosti i mohelnickému děkanovi a zdá se, že nepatřily k těm příjemným.

Značnou část textu zaujímá přehled kleriků, kteří se do korekčního domu dostali. Jejich osud je zdokumentován v tak širokém záběru, jak to informační zdroje dovolovaly. Byly nalezeny relace o 75 mužích, kteří tímto zařízením prošli. Pravděpodobně nejpočetnějším deliktem, který sem duchovní přiváděl, bylo požívání alkoholu v takové míře, která bránila jejich běžné službě. Z popisů vyplývá, že to byli především muži těsně kolem čtyřicítky, jejichž životní styl překročil hranu obecné akceptovatelnosti a způsobil zásah nadřízených ústí do korekčního pobytu různé délky. Někteří z nich pak končili v nemocnici milosrdných bratří v Prostějově, která byla v tomto směru „*stálou jistotou*“, jak příhodně poznamenává autorka. Podstatně menší množství bylo těch, kdo se na Mírov dostali za jinak definované delikty, např. nedisciplinovanost, nedbání subordinance, odpor proti nařízením, nedbalost v úřadě, neposlušnost, veřejné pohoršení a podobně. Šlo vždy o delikty vznikající i pokutované uvnitř církevních struktur a v rámci církevního práva. A to dokonce i v případě, že by se skutek svojí podstatou fakticky promítal např. do civilního trestního práva (obvinění z vraždy). V některých případech však bylo provinění definováno jako kombinace několika deliktů zároveň, přičemž vliv alkoholu stál často v pozadí dalších činů. A na rozdíl od civilního trestního zákona té doby (z roku 1803 i 1852) nebyl v tomto kontextu polehčující okolností.

Vnitřní směrnice korekčního domu sice jednoznačně deklarovaly, že „*korekční dům neslouží k odložení nepohodlných kněží, ale je místem nápravy*“. Nicméně do takového zařízení se mohli dostat i muži, které například postihla stařecká demence, či jiný druh psychické choroby, a ve farní službě se stali nepoužitelnými, nebyli schopni dostát svému úřadu. Pro ně, zdá se, nebyla určena již zmiňovaná prostějovská nemocnice milosrdných bratří, ani dožití za zdmi některého kláštera, ale jedna z cel biskupského vězení. Autorka v této souvislosti upozorňuje, že tu o ně bylo postaráno pravděpodobně lépe než v podmínkách fary, jejíž správu by nezvládali.

Jediný politický delikvent mírovského korekčního domu byl slovinský kněz Martin Kuralt, o jehož vzdálení z veřejného života požádal stát. Autorka se mu věnuje podrobněji a doplňuje řadu informací, které v dosavadní literatuře o tomto obdivovateli Napolenona a svobodomyšlném vzdělanci doposud chyběly.

Volbou tématu odvážná, širokou heuristikou se vyznačující, zpracováním pečlivá a formálně solidní práce v sobě nese jenom velmi málo problémů. Tím zřejmě nejviditelnějším je zahlcenost první a druhé kapitoly poznámkovým aparátem. Mnohé z toho, co autorka odsunula pod čáru, bylo možné bez problémů zahrnout do hlavního textu, aniž by ztratil na přehlednosti a čtivosti. Tato technologická nerovnoměrnost však v žádném případě nesnižuje obecně dobrý dojem z celkově zdařilé práce, která má navíc šanci se stát významným pomocníkem pro další badatele nejenom z oblasti církevních dějin, ale i každodennosti 19. století.

Marie Macková

VIKTOŘÍK, Michael, *Táborová pevnost Olomouc. Modernizace olomoucké pevnosti v 19. století, České Budějovice: Veduta 2011, 280 s., ISBN 978-80-86829-71-5.*

Rozsáhlá, nepochybně nákladná, množstvím obrazových příloh nejrůznějšího druhu doplněná a poněkud atypickým formátem vybavená publikace Michaela Viktoříka je výsledkem jeho dlouhodobého badatelského zájmu, jemuž pořídil i nepřehlédnutelné množství svých zahraničních aktivit. Výsledkem je práce, která je podle autorových vlastních slov věnovaná „*evoluci modernizačních záměrů olomoucké pevnosti*“.

Autor na začátku shrnuje dosavadní bádání o olomoucké pevnosti a zabývá se alespoň rámcově vývojem novodobé pevnosti až do roku 1829, který se stal základním periodizačním mezníkem pro sledování de facto poslední etapy existence olomoucké pevnosti, byť se na počátku zdálo, že jde naopak o potřebnou a době odpovídající modernizaci. Další členění práce je v podstatě chronologické, byť ne všechna dál sledovaná období jsou zachycena ve stejném rozsahu. Jednotlivými články, na které se dál rozpadá příběh olomoucké pevnosti a souvisejících dějů, jsou především záměry a projekty vypracované nebo významným způsobem ovlivněné vojáky a vojenskými staviteli. Postupně jsou představeni svým působením v Olomouci, případně i formou různě rozsáhlých biogramů Josef von Benczur, Emanuel Zitta, Camillo Vacani, Julius Wurmb nebo například generální ženijní ředitel arcivévoda Jan a další. Tato linie je podle potřeby proplétána popisem výstavby jednotlivých pevnostních objektů, z nichž část je k nalezení až do současnosti, jiné zmizely zcela nebo alespoň částečně z prostoru města i jeho relativně širokého okolí. Stavební podrobnosti rovněž dodržují poměrně striktní chronologickou řadu, podle níž jsou

do struktury práce zařazeny. Nechybí ani kapitola popisující alespoň v základních rysech postupný zánik olomoucké pevnosti mezi léty 1866 (poznání, že soudobé války s pevnostmi tohoto typu vlastně už nepočítají) až 1888 (zrušení pevnostního statusu Olomouce). Tento kompaktní celek je doplněn třemi exkurzy, které se podrobněji věnují bastionové pevnosti Olomouc, dále vojenským orgánům, které řídily pevnostní stavitelství v monarchii a tím i v Olomouci, včetně struktury olomouckého fortifikačního ředitelství, a konečně v podstatě soubornou edicí postupně vznikajícího (a nikdy nerealizovaného) plánu táborové pevnosti Olomouc z pera majorů von Potta a Carla Smoly z první poloviny 40. let 19. století.

Zcela ojedinělý je obrazový materiál publikovaný na zmiňovaném neobvykle použitém formátu (který je ovšem vhodný právě pro reprodukce velmi různorodých předloh), velmi mnoho z něj nebylo doposud nikdy takto uveřejněno. S ohledem na charakter práce nejde v tomto případě o více či méně zdařilou ilustraci textu, ale o jeho integrální součást. Navíc zajímavou tím, že jsou tu ukázány jak záměry, které se nikdy neuskutečnily, tak v průběhu doby skutečně existující situace.

Kromě nezbytných cizojazyčných resumé je práce opatřena i velmi užitečnou pomůckou v podobě slovníčku používané vojenské a technické terminologie. Ten bude možná sice lehce nadbytečný pro čtenáře z řad milovníků vojenských staveb všeho druhu a do jisté míry zřejmě i pro ty, kdo se zabývají vojenskou historií obecně. To ovšem rozhodně nejsou jediné cílové skupiny čtenářů této práce. Na své si přijdou všichni regionalisté (mimořádně: autor v sobě, přes veškerou středo-evropskou dimenzi, rozhodně nezapře „olomouckou regionalistickou školu“ v tom nejlepší smyslu slova), právě tak, jako milovníci historie 19. století obecně. Dokonce i pro nepočtené zájemce o správní dějiny není kniha prosta půvabu, protože vojenské správní struktury obecně a ženijního vojska zvláště tu nepřišly zkrátka a jinak nejsou příliš často ve středu zájmu badatelů.

Práce je založena na neobvykle širokém základním výzkumu a přitom je zřejmé, že získaná fakta uměl autor patřičně propojit se všemi doposud známými a především následně precizně vyhodnotit. Nebojí se jít ani proti dlouho tradovaným názorům, jejichž autoři se během doby dostali mezi „závazné autority“. Ovšem nečiní tak bez patřičného ověření a už vůbec ne samoúčelně.

Svým charakterem a především zpracováním působí kniha na první pohled dojmem reprezentativní publikace. V případě potřeby se za ní jistě může bez obav vydávat. Ale nejspíš by to bylo škoda. Její obsah je totiž na hony vzdálen pouhé formální honosnosti vizuálně zajímavého solitéru propadajícího se do vrstvy málo dekorativního prachu. Jde především o kus poctivé práce, který má šanci potěšit odborníky a poučit laiky.

Marie Macková

ŘÍHA, Ivo, *Možnosti četby. Karolina Světlá v diskurzu literární kritiky druhé poloviny 19. století*, Červený Kostelec: nakladatelství Pavel Mervart 2012, 240 s., ISBN 978-80-7465-035-2.

Co se vybaví průměrně vzdělanému čtenáři při vyslovení jména Karolina Světlá? Mnohé napadne její spisovatelská dráha, někteří z paměti možná i vyloví jednotlivá díla a jejich hrdiny, někomu snad vytane na mysli i její veřejná činnost a bezpochyby si ji řada lidí spojí s Janem Nerudou. Oprávněnost této časté asociace ponechme stranou. Mezi odbornou veřejností je Karolina Světlá známa jako iniciátorka kulturních, vzdělávacích a filantropických aktivit. Zároveň se ale pozornost soustřeďovala a stále soustřeďuje i na její literární dílo. Od dob, kdy žila, až do naší současnosti vznikla na toto téma řada monografií a stovky dílčích studií. Teréza Nováková, Leander Čech, František Xaver Šalda, Arne Novák a mnozí další v pozdější době prezentovali různá hodnocení jejího díla v kontextu dobové literární tvorby a kultury. V mnohém se někteří autoři navzájem shodovali, existovala ale i řada protichůdných reflexí. Nejnovějším a v mnoha ohledech inovativním příspěvkem k poznání její tvorby je publikace Ivo Říhy *Možnosti četby. Karolina Světlá v diskurzu literární kritiky druhé poloviny 19. století*, která vyšla v uplynulém roce v nakladatelství Pavel Mervart.

Autor této publikace se rozhodl soustředit na to, jak byla tvorba Karoliny Světlé přijímána v druhé polovině 19. století, tj. za svého života. Tento přístup nabízí mj. prostor k tomu zaměřit se i na samotnou motivaci vzniku jednotlivých děl na pozadí české literární produkce a v kontextu společenských a literárně-kulturních požadavků sledované doby. Analýza dobové reflexe díla K. Světlé skýtá opravdu zajímavou možnost, jak inovativním způsobem interpretovat její tvorbu, širší kontext recepce i dílčí motivy jednotlivých povídek, a je také cestou k definování dobové funkce české literatury, což bylo rovněž jedním z autorových cílů. Pro všechny čtenáře může být potěšující, že možnost, které mu zvolený přístup nabízel, bohatě využil.

Myšlenku o určité tendenčnosti jazykově české literární produkce v jungmannovské éře představil před lety Vladimír Macura, když popsal filologický ráz českého obrození a mluvil v souvislosti s ním o lingvocentrismu. Literární tvorba se osobitým způsobem prolínala s vývojem společnosti – byla subjektem, který reflektoval a zároveň pomáhal etablovat žádoucí „národní“ hodnoty. Její funkce, a tudíž i úkol spisovatelů, byly jasně dané. Literární činnost byla výrazně zatížena požadavkem na podíl při společné práci na vytváření čerstvě se formující a cíleně formované entity (českého národa) a jejího nového písemnictví v době jungmannovské generace; tyto tendence ale přetrvávaly i později. Otázka o úkolech a povaze české kultury a literatury byla znovu a znovu otevírána v průběhu celého 19. století, diskutující a autoři pojednání se při tom zpravidla vždy vyjadřo-

vali k pojetí vzniklému právě ve fázi etablování. Názor o významné, ba nenahraditelné roli literatury pro žádoucí vývoj a správné fungování širšího celku, jakým byl národ v dobovém pojetí, byl všeobecně přijímán. Této problematice se věnuje celá první část publikace. V rámci dobového diskurzu o národní literatuře se autor postupně zaměřuje na dílčí aspekty problematiky a odhaluje podobu a pozadí jejích variant. Rozkrývá míru angažovanosti spisovatelů na pozadí diskusí a sporů kolem Fričovy *Lady Nióly* a Pospíšilova *Obzoru*, relativizuje odmítnutí požadavku na „národní“ charakter literární tvorby s nástupem májovců, zachycuje postoje Jana Nerudy a Vítězslava Háška včetně jejich názorového vývoje, věnuje se problematice změn nastalých v souvislosti s přístupy a jinými zdroji geneze tvorby v průběhu šedesátých let, přičemž věnuje pozornost zejména snaze vyhranit se vůči předchozí tvorbě u nově nastupující generace literátů a dále pak názorovým postojům formulovaným Josefem Durdíkem, Otakarem Hostinským, Janem Evangelistou Kosinou a některých dalších příslušníků generace májovců. Čtenář je při čtení těchto řádků vtážen do světa otázek o smyslu a účelu literární tvorby v podobě, jak se jimi zabývali spisovatelé a kritici v průběhu 19. století a zejména pak v jeho druhé polovině, do světa sporů a snah o vyhranění se vůči ostatním přístupům, zejména předchozích dob, do světa úsilí o etablování českého písemnictví v souladu s názorem dané osoby a postojem o jejím podílu na tomto procesu. Má tudíž možnost prohlédnout si barvitou škálu názorů, postojů a východisek, na něž potom později vědomě i nevědomě navazovala ve své tvorbě Karolina Světlá. Díky tomuto vymezení základních aspektů diskurzu o národní literatuře v průběhu sledovaného období a krátce před ním se autorovy podařilo vytvořit text, který je logickým prologem k další části práce a zároveň prostorem k formulování tezí, na něž se pak i dále odvolává.

Nazývám-li první stěžejní kapitolu publikace s trochou nadsázky prologem, pak zbývající dvě bych stejným způsobem mohla nazvat novým zproblematizováním Karoliny Světlé jakožto spisovatelky, v dobrém slova smyslu ovšem. Je-li něco zproblematizováno, vyvolává to potřebu řešení, resp. hledání nových řešení. A to je podle mého názoru asi nejvýstižnější charakteristika textu a autorova přístupu v těchto dvou kapitolách. V druhé je, řečeno slovy názvu kapitoly, Karolina Světlá představena jako „účastnice i ,téma‘ kritické rozpravy o úkolech národního písemnictví“. Posléze se autor, opět vyjádřeno pomocí názvu kapitoly, zaměřuje na „možnosti četby: románové fikce Karoliny Světlé a jejich pohyb v mýtu o národním vzkříšení“. Způsob, jakým autor spisovatelku představuje v pozici dobového ideálu národního slovesného tvůrce, je zajímavý a inspirativní nejenom pro literární historii, ale i pro kulturní dějiny nebo další odvětví historické vědy, např. dějiny mentalit. Literární tvorba totiž v mnohém odráží problémy, požadavky a celkový kontext doby, v níž vznikla. Bez ohledu na dobový diktát o její podobě vycházející z literárních a obecných cílů může být cenným zdrojem informací a východisek i pro historické

ké bádání. Tam, kde autor odkrývá uměleckou invenci K. Světlé v rámci toho, jak vytváří a prezentuje své literární postavy, si může přijít na své literární historik zabývající se problematikou poetiky hrdinů literárních děl, případně jinými souvisejícími tématy. Zároveň je toto ale cenný a inspirativní text i pro historika, neboť autor jde ve svém přístupu ještě dál a při hledání odpovědi na otázky po motivaci se obrací do dobového diskurzu české společnosti a požadavků na vlastenecky výchovný ráz literatury. Problematika obrozeneckého mýtu je rozhodně záležitostí, které by měla být věnována pozornost v rámci literárního i historického bádání, optimálně za použití interdisciplinárního přístupu. Což je mj. i případ této publikace.

Autorovi se na více než dvou set stranách, v textu rozděleném do tří stěžejních kapitol a za použití citací z díla Karoliny Světlé i z děl jejích dobových „hodnotitelů“ podařilo zodpovědět řadu otázek a otevřít mnohé nové týkající se tvorby této spisovatelky, dobové role literatury v rámci literárního světa i v rámci širšího kontextu, vývoje české kultury a podob, směřování a požadavků dobové kritiky. Má-li odborný text za následek, že kromě zajímavých tezí, které v nich čtenář může nalézt, se mu při čtení otevírají i nové a nové otázky, domnívám se, že je nutné ho považovat za kvalitní, přínosný a dobře napsaný. A tato kniha k nim podle mého názoru patří.

Jana Stráníková

VYDRA, Zbyněk, *Život za cara? Krajiní pravice v předrevolučním Rusku*, Červený Kostelec: Pavel Mervart 2010, 552 s., ISBN 978-80-87378-08-3.

Problematika ruské radikální pravice v carském Rusku byla dosud českou historiografií zcela nepovšimnuta. Zbyněk Vydra odkryl ve své práci neznámé či málo známé stránky politických dějin carského Ruska v letech 1900-1917, přičemž se neomezil pouze na dějiny politických subjektů na pravém spektru, jejich východiska, programy, peripetie, vzlety a pády, nýbrž si všímá také členstva jednotlivých ultrapravicových uskupení, jejich sociální a náboženské stratifikace a životních osudů více či méně významných představitelů ultrapravicových stran.

Zbyněk Vydra se dlouhodobě věnuje problematice Ruska a dějinám antisemitismu ve střední a východní Evropě v 19. a první polovině 20. století s důrazem na Rusko a Polsko.¹ Antisemitismus je skloňovanou otázkou i v nejnovější autorově knize. Právě antisemitismus byl úzce spojen s ultrapravicovými uskupeními, které se jako politické subjekty začaly v Rusku ve větší míře etablovat po vydání Říjnového manifestu (17. října 1905) carem Mikulášem II., vyzývajícího „*všechny věrné Rusy, aby povstali pevně kolem trůnu*“. Říjnový

1 Kromě celé řady odborných studií se touto otázkou zabýval v monografii: Zbyněk VYDRA, *Židovská otázka v carském Rusku, 1881–1906*, Pardubice 2006.

manifest zakládání politických stran legalizoval, monarchisté si ovšem vyložili jako podnět k vytváření politických subjektů již carův ukaz z 18. února 1905. Formování ultrapravicových stran bylo logickou odpovědí na vznik politických uskupení na levém kraji politického spektra i stran liberálních. Autor vnímá vznik radikálních monarchistických svazů jako důsledek ruské krize identity, jako důsledek obav monarchistů o budoucnost ruského samodržaví, jako obrannou reakci na demokratické tendence a liberální reformy.

Zbyněk Vydra se ve své práci opírá o bohatý a různorodý pramenný materiál uložený v ruských archivech (*Gosudarstvennyj archiv Rossijskoj federacii*, Moskva a *Rossijskij gosudarstvennyj archiv drevnich aktov*, Moskva), ale také ve vídeňském *Haus-, Hof- und Staatsarchiv*, a to o prameny úřední i osobní povahy, hojně také vydané paměti a deníky, periodický tisk, dobovou publicistiku. Právě využití různorodého archivního materiálu umožnilo autorovi nahlížet problematiku ruské pravice na počátku dvacátého století z několika úhlů. Z. Vydra se neomezuje na ryze politické dějiny, resp. dějiny politických uskupení, nýbrž se věnuje i otázkám kulturněhistorickým, když se zabývá rituály a symbolikou užívanou jednotlivými skupinami a svazy černosotněnců, kolektivní paměti těchto uskupení, jakož i „vůdcovským kultem“. Všímá si rovněž role žen – častých členek ultrapravicových uskupení, které v nich sice aktivně působily, nevnášely do nich ale «ženskou otázku». Požadavek emancipace žen byl podle zjištění autora těmto aktivním členkám naprosto cizí, ačkoliv právě i jejich politická činnost byla určitou formou emancipace.

Samotnému zevrubnému výkladu dějin ruské pravice po vydání Říjnového manifestu předchází tematický a metodologický úvod, kde autor podává cenné informace o stavu výzkumu a archivních pramenech, které jsou pro studium extrémní pravice v Rusku v období do roku 1917 k dispozici.

V první kapitole Zbyněk Vydra vědomě narušuje chronologický rámec své práce a retrospektivně se zabývá rozbohem východisek konzervativního monarchismu a kořenů pravicové ideologie v carském Rusku 19. století. Dále se autor detailně věnuje první ultrapravicové organizaci *Russkoje Sobranije*, která měla formu kulturně-osvětového kroužku, jenž vyrostl ze salónní kritiky vládní politiky ministra financí Sergeje Witteho a byl tedy jak v prvních letech své existence (1900–1904), tak i později, výlučně elitářským spolkem. Stal se ovšem ideovým základem pro další radikálně pravicové strany, vznikající od roku 1905, které naopak usilovaly o masovost, co nejširší a sociálně co nejrozmanitější členskou základnu.

Zbyněk Vydra barvitě popisuje zrod prvních krajně pravicových stran věrných konzervativnímu monarchismu, jejichž spojnicí byla triáda „pravoslaví, samodržaví, národ“, ale také antisemitismus, který byl zásadním znakem příslušnosti ke krajní pravici. Na počátku 20. století byl antisemitismus v Rusku, jak autor dokládá, téměř výlučně pravicový

a jeho hlavními motivy bylo židovské či žido-zednářské světové spiknutí. Zbyněk Vydra analyzuje povahu ruského antisemitismu do roku 1917, v němž převažoval antisemitismus náboženský, ovšem sílily i rasové elementy, které autor dokladuje například na zákažu vstupu Židů, a to i těch, kteří konvertovali k pravoslaví, do všech ultrapravicových uskupení, na stanovách a programech stran, které obsahovaly požadavek vyloučení Židů z ruské společnosti. Nedílnou součástí fungování ultrapravicových stran bylo rovněž použití násilí. S činností krajně pravicových politických uskupení je úzce spojeno zakládání bojových družin, atentáty na politické odpůrce a také protizidovské pogromy. K radikalizaci ultrapravicového hnutí, tzv. černosotněnců, došlo v období revoluce roku 1905. Autor si pozorně všímá vztahu carského režimu k radikálně-pravicovým politickým uskupením, zejména pak vůči *Svazu ruského lidu* (SRN) jakožto nejvýznamnějšímu svazu černosotněnců, a proměny postoje cara a vlády vůči ultrapravicovým svazům, posunu od výrazné podpory v době revoluce, kdy je carský režim potřeboval, k omezené podpoře po roce 1907.

Na základě autorova výkladu je možno sledovat krajně pravicové subjekty, mj. *Svaz ruských lidí*, *Ruskou monarchistickou stranu*, *Svaz ruského lidu*, *Kurskou lidovou stranu pořádku* aj., od jejich vzniku, přes etapu posilování členstva a podporu státní administrativy až k jejich úpadku. Postupná ztráta vlivu a významu souvisela se snahou předsedy vlády Stolypina ovlivňovat a regulovat činnost pravicových stran. Období po roce 1907 znamenalo tedy pro všechny ultrapravicové politické uskupení počátek stagnace, projevující se nejen snižováním členstva, ale také finančními problémy a v jejich důsledku omezením stranických aktivit. Autor si klade otázku po příčině této stagnace, jež přichází záhy po největším rozmachu ultrapravice (po změně volebního zákona a období III. Dumy v roce 1907), a následného úpadku, který byl kromě postoje vládní politiky zapříčiněn především neustálými rozpory mezi jednotlivými krajně-pravicovými uskupeními i uvnitř ultrapravicových stran, které znemožňovaly dosáhnout sjednocení krajní pravice do integrované a společně postupující síly. Ultrapravicové svazy tak vznikaly od roku 1905 s cílem ochrany samoděržaví a cara, s odhodláním položit za cara život, o ochranu monarchie v době zkoušky největší v revolučním roce 1917 se však ani nepokusily. Jak autor v závěru uvádí, důvodem selhání ultrapravice byla zastaralost antiliberálního programu, „hlásal věrnost samoděržaví v době, kdy se od něho Rusko odpoutávalo. Hodnoty ultrapravice, její symboly a rituály, které je vyjadřovaly a reprezentovaly v politické praxi, nedokázaly čelit liberálnímu občanskému modelu a socialistickým rovnostářským vizím.“

V závěru se autor vyjadřuje k riskantnímu, jak sám říká, srovnání ruské radikální pravice a fašismu a dochází k závěru, že měly několik styčných bodů a v řadě svých projevů si byly blízké, ačkoliv existovaly také zásadní odlišnosti, a to absence *vůdcovství nového*

typu u ruské ultrapravice. Vůdcovský kult a samoděržavné Rusko, v čele s carem, to se pochopitelně vylučovalo.

Autor detailně pojednal ultrapravicové politické subjekty v oblasti centrálních černozemních gubernií, centrální průmyslové oblasti a v západních a jihoruských guberniích, stranou jeho pozornosti ale nezůstala ani politická periferie, tj. Povolží, Ural a Sibiř.

Právě široký geografický i časový záběr této práce je významným posunem v historickém bádání o ruské ultrapravici.² Česká historiografie se cíleně ruskou ultrapravicí nezabývala vůbec,³ zahraniční západní historiografie se této problematice primárně věnuje velmi málo⁴ a sovětská, respektive ruská historiografická díla oscilují mezi krajně negativním a pozitivním hodnocením extrémně pravicových uskupení v závislosti na době svého vzniku. Zatímco ve dvacátých a první polovině třicátých let 20. století bylo vše spojené s carským režimem odsuzováno, posléze až do konce šedesátých let téma ruské ultrapravice ze sovětské historiografie prakticky zcela zmizelo. Od osmdesátých let se bádání o ruské ultrapravici pomalu vymaňovalo z ideologického sevření,⁵ od devadesátých let 20. století se v pracích ruských historiků naopak objevuje snaha ultrapravicí idealizovat. S vyhraněným a jednostranným přístupem sovětských, resp. ruských autorů Z. Vydra na mnoha místech své práce polemizuje a usiluje o neutrální pohled.

Zbyněk Vydra svou prací přinesl zevrubné zpracování tématiky dosud v české historiografii opomíjené. Aktivita radikální pravice je stále aktuálním tématem, přesto geneze ruské ultrapravice stála dosud mimo hlavní zájem historiků. Autorova práce je v tomto ohledu jedinečným počinem.

Dita Jelínková

2 Autor na rozdíl od řady ruských autorů, kteří se věnovali pouze dílčím tématům, případně kratšímu časovému výseku, pojednává téma ruské ultrapravice pro území celého Ruska v období let 1900–1917.

3 Okrajově se ruskou ultrapravicí zaobíral: Václav VEBER, *Mikuláš II. a jeho svět (Rusko 1894–1917)*, Praha: Karolinum 2000.

4 Nutné je ovšem zmínit: Hans ROGGER, *The Formation of the Russian Right, 1900–1906*, in: *California Slavic Studies*, 1964/3, TÝŽ, *Reflections on Russian Conservatism*, in: *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, 1966/14/2, s. 195–212. TÝŽ, *Was There a Russian Fascism? The Union of Russian People*, in: *Journal of Modern History*, 1964/36/4, s. 398–415. Vyzvednout je nutno práci Waltera LAQUERA, *The Black Hundred: the Rise of the Extreme Right in Russia*, New York 1993 a historicko-antropologickou práci: Heinz-Ditrich LÖWE, *Political Symbols and Rituals of the Russian Radical Right, 1990–1914*, in: *Slavonic and East European Review*, 1998/76/3, s. 441–466.

5 V této souvislosti je třeba uvést S. Stěpanova, který výsledky svého výzkumu započaté již v osmdesátých letech publikoval v monografii na počátku devadesátých let: Sergej STEPANOV, *Černaja sotnja v Rossii: 1905–1914*, Moskva 1992. Ve svém výkladu si ale příliš nevěšimal regionálních krajně pravicových uskupení.

KŮRKA, Pavel (ed.), *Soudce v čase práva i bezprávi. Paměti Václava Nedělký (1881–1965)*, Praha: Historický ústav AV ČR, v. v. i. 2013, 224 s., ISBN 978-80-7286-214-6.

Devátý svazek v řadě B – Editiones Prací Historického ústavu AV ČR realizovaný s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace RVO: 67985963 přináší edici knižně doposud nevydaného rukopisu paměti JUDr. Václava Nedělký (1881–1965), které vznikly mezi léty 1953–1964. Text pravděpodobně nebyl primárně určen pro zveřejnění, ale pouze pro zachování paměti v rámci dalších pokolení rodiny. Postupem doby se však stal cennou připomínkou nejenom života soudního úředníka z té generace, která získávala institucionální vzdělání a následně základní životní i profesní zkušenosti ve „zlaté době státního úřednictva“ – v posledních letech existence habsburské monarchie – ale svá nejpłodnější léta prožila v meziválečné Československé republice. A té odevzdala nejenom své znalosti, ale i osobní nadšení a odbornou zainteresovanost. V autorovi předkládaných memoárů JUDr. Václavu Nedělkovi se snoubí dokonalá profesionalita s vědomím vlastního postavení a zároveň osobní a nezastupitelné odpovědnosti, ať už je politická, společenská či lidská realita kolem něj jakákoliv. Přitom jde o prototyp příslušníka středních vrstev tak obvyklého ve středoevropském prostředí: syn relativně nemanjetných rodičů, kteří vsadili téměř vše na jeho nadání, pílí a odpovědnost vůči nim i vlastnímu životu a umožnili mu studovat. A pak následoval podle téměř obvyklého schématu vzestup „z rodné chaloupky“ (v daném případě z železničního strážního domku) až do vysokých úřednických pater soudní správy. Struktura paměti je dána služebními místy soudce Nedělký, která ležela především na Moravě, a mezi nimi je nepřehlédnutelný (rozsahem i obsahem) oddíl týkající se první světové války a jeho působení v řadách zásobovacího důstojnictva rakouské armády. Osobní život je zachycen poměrně rozsáhle pro dětství a léta studentská, méně už pro další životní etapy. Ovšem na závěr textu je přidána samostatná pasáž, která popisuje poměrně otevřeně obě manželství Václava Nedělký.

Editor Pavel Kůrka v úvodu stručně shrnuje život úředníka v soudní službě, resp. akcentuje některé významné momenty, kterých si memoáry všímají. Hodnotí stav, v jakém se nalézá osobní fond, a upozorňuje na poněkud zvláštní situaci: paměti nejsou dochovány v autorském originále, ale v pozdějším (bez bližšího určení doby vzniku) opise. Z tohoto opisu je rovněž vyhotovena edice. Ediční poznámka upřesňuje, jak bylo s textem nakládáno. Text paměti editor opatřil v uměřené míře vlastním komentářem, především však podrobnými a potřebnými vysvětlivkami týkajícími se jak uváděných osob, tak lokalit. Ty jsou navíc spojeny s dnešními variantami jejich názvů a mnohdy i bližším zeměpisným určením. Editor pro svou práci použil nejenom základní zdroj v podobě vydávaného rukopisu a souvisejících archiválií z příslušného osobního fondu, ale i řadu dalších

odpovídajících informačních zdrojů. Memoáry jsou tak ukotveny v odpovídajících souvislostech. Kniha má nejenom standardní součásti, jako jsou rejstříky či anglické resumé, ale i nezbytnou fotografickou část.

Memoáry soudce Václava Nedělky doplňují zatím velmi málo početnou skupinu pramenů podobného typu: takových, které vypovídají o úřednících konce 19. a první poloviny 20. století. A navíc pocházejí přímo z jejich pera. Vypovídají autenticky a velmi zainteresovaně o době, kterou je jednoznačně třeba považovat za vrcholný rozkvet této socioprofesionální skupiny a jeho stále ještě kvalitní doznívání. Vedle toho lze tyto memoáry považovat i za další příspěvek k mapování období první světové války. Neosízená, solidní editorská práce pak ze záměru učinila dílko hodné pozornosti.

Marie Macková

XVIIth International Oral History Conference: The Challenges of oral history in the 21st century: diversity, inequality and identity construction

V argentinském hlavním městě Buenos Aires proběhla ve dnech 3. až 7. září 2012 v pořadí 17. konference Mezinárodní asociace orální historie (*International Oral History Association* – IOHA). Po konferenci uspořádané roku 2010 v Praze se tak největší mezinárodní setkání orálních historiků vrátilo zpět do Latinské Ameriky, ve které má orální historie obecně silné postavení. Na uspořádání konference se podílely IOHA, jakožto celosvětová zastřešující organizace, a argentinská *Asociación de Historia Oral de la República Argentina* (AHORA), která byla hlavním organizátorem konference přímo v Buenos Aires. Letošní ročník, s podtitulem „Orální historie a výzvy 21. století: pestrost, nerovnost a konstrukce identity“, hostil na 500 účastníků z celého světa, reprezentujících jak akademické, tak neziskové a komunitní orálně-historické projekty. Konferenční příspěvky byly rozčleněny do čtrnácti tematických sekcí, zahrnující okruhy jako teorie a etika orální historie, její využití v muzejní, pedagogické a komunitní praxi, popřípadě specifické výzkumné okruhy, jakými jsou ekonomie, ekologie, gender, totalitní režimy či problematika migrace. Na tomto místě je nutné poznamenat, že mírně chaotická organizace konference a prakticky chybějící tlumočení ze španělštiny do angličtiny poněkud snižovaly přínos konference jakožto akce mezinárodního předávání a sdílení nových poznatků.

Českou orální historii na konferenci reprezentovalo sedm účastníků. Čtyři z nich prezentovali výstupy aktuálního projektu Centra orální historie AV ČR (dále jen COH) *Česká společnost v období tzv. normalizace a transformace: životopisná vyprávění*, jehož součástí je výzkum zatím opomíjených skupin obyvatel, především představitelů vyššího hospodářského managementu pracujících v oblasti služeb, v agrárním sektoru a přísluš-

níků tzv. silových složek státu (vojáci, policie a hasiči). Na hospodářský management za tzv. normalizace a osudy jeho představitelů po roce 1989 se zaměřil ve svém vystoupení Miroslav Vaněk (COH) a nazval jej *The Real Winners of the Velvet Revolution? Research of Economic Management in Czechoslovakia in the Period of the So Called Normalization and Transformation*. Hana Bortlová (COH) se ve svém příspěvku *Biographic Narratives of Czech / Czechoslovak Firefighters. (A Case Study Report)* pohovořila o tématu profesionálních hasičů v Československu. Například popsala dramatický nárůst prestiže tohoto povolání po roce 1989, způsobený mimo jiné dřívější absencí negativních zpráv (včetně těch o požárech) v cenzurovaných médiích a naopak vyzdvihováním jiných bezpečnostních složek státu (vojáci, pohraničníci). Pavel Mücke (COH) na konferenci prezentoval příspěvek *Cold War Heritage Transformed...?! The Image of West in Memory of Czech/Czechoslovak Society from 1970s till late 1990s* zkoumající faktory ovlivňující obraz Západu u obyvatel socialistického Československa a jeho proměny po pádu socialistické diktatury. Posledním z této čtveřice byl Pavel Urbášek (Univerzita Palackého v Olomouci), který v Argentině vystoupil s referátem na téma *Military service in Czechoslovakia (1969–1989)*.

Naděžda Morávková (Středisko orální historie při Západočeské univerzitě v Plzni) pojednala ve svém referátu *Ethical aspects of using oral history methods in teaching history* o problémech spojených s využitím orální historie ve výuce. Zabývala se například společným vystoupením pamětníků prezentujících zcela odlišné pohledy na minulost či konfrontaci odlišných interpretací minulosti, které si studenti osvojili ve svých rodinách. Uvedené problémy vyvolaly živou diskuzi, protože i argentinské školství hledá způsoby, jak nejlépe vyučovat o historii 20. století, která společnost dodnes rozděluje. Gabriela Havlůjová (Univerzita Karlova) se dlouhodobě věnuje tématu vyhlazení Lidic. Ve svém příspěvku *Lidice as a Place of Memories – Lidice Memento* popsala mezinárodní ohlas, který vyhlazení obce vyvolalo (zejména v zemích Latinské Ameriky, kde dokonce dívky dostávaly jméno Lidice) a následné propagandistické využívání osudu obce socialistickou diktaturou, které vedlo až k celé dekádě nezájmu o Lidice po jejím zániku. Autorka rovněž objasnila specifika života v nových Lidicích, budovaných jako prototyp socialistické obce (společenskou funkci kostela například nahradilo kulturní středisko), pravidelně prezentované zahraničním delegacím. Michal Louč (Univerzita Pardubice) vystoupil s příspěvkem na téma *The Czechoslovak political trials in the 1950s – The second generational trauma in the story of the political prisoner's son* přibližujícím příběh Antonína Městeckého, syna příslušníka SNB Antonína Městeckého st., odsouzeného na doživotí v jednom z následných procesů se skupinou Milady Horákové. Autor se například věnoval specifikům vzpomínání narátora, vyprávějícího o událostech, které zažil ve velmi nízkém věku.

Vzhledem k výše popsaným organizačním obtížím bylo možné poslechnout si pouze část příspěvků prezentovaných v angličtině. Rád bych se stručně zastavil alespoň u tří z nich. Německý historik Alexander von Plato ve svém příspěvku *Opposition Members between Personal Experience and History Politics* představil mezinárodní projekt Výzkumného ústavu východní Evropy na brémské univerzitě *Das andere Osteuropa – die 1960er bis 1980er Jahre. Dissens in Politik und Gesellschaft, Alternativen in der Kultur. Beiträge zu einer vergleichenden Zeitgeschichte* mapující protirežimní opozici v NDR, Polsku a Československu. Jeho příspěvek byl zajímavý i proto, že se na řešení projektu podílí také Akademie věd ČR.

Německá historička Almut Leh v příspěvku *That was normal to us. How German children experienced the World War II and how this influenced their further life* představila svůj výzkum pamětníků z řad německých válečných dětí, přičemž toto téma nahlížela především z hlediska sebe prezentace narátorů, kultury vzpomínání a politik paměti. Například poukázala na problematičnost vzpomínání lidí, kteří nemohli být považováni za viníky války, ovšem jakožto Němcům jim byla dlouhodobě upírána role obětí. Teprve v posledních letech bylo toto tabu prolomeno (otevřela ho především novinářka Sabine Bode) a je intenzivně zkoumáno. V této souvislosti se objevily rovněž projekty poskytující terapeutickou pomoc lidem, kteří své traumatické zážitky z dětství potlačili a ve stáří se jim vrací s o to větší silou.

Nakonec bych rád zmínil vystoupení kanadského historika Alexandra Freunda s názvem *Working Toward Trust and Structural Healing: Oral History as Participatory Action Research*, které je dobrou ukázkou kolaborativního přístupu k orálně-historickému projektu. Freund ve své práci klade značný důraz na úzkou spolupráci s narátory, a to ve všech fázích projektu. Přiznává, že takto pojaté projekty jsou náročné na realizaci, zejména kvůli nutnému hledání a vyjednávání kompromisů. Přesto je přesvědčen o jejich nemalém přínosu jak pro badatele, tak pro narátory a zkoumanou komunitu. Jeho příspěvek tak dobře zapadá do současných debat o užitečnosti konceptu sdílené autority (pojem poprvé nastíněný v práci historika Michaela Frische).

Předposlední den konference proběhlo valné shromáždění IOHA, které novou prezidentkou IOHA zvolilo Annu Marii Castellanos z Mexika. Miroslav Vaněk, dosavadní prezident asociace, je nyní členem výboru ve funkci IOHA Past President. Druhým českým zástupcem ve výboru se navíc stal Pavel Mücke, jenž byl zvolen zástupcem za střeoevropský region. Zatím však nebylo oznámeno místo konání konference následující. Aktuálními kandidáty jsou New Orleans pro rok 2014 či Bangalore pro rok 2015. Účastníky konference tak alespoň potěšila zpráva, kterou se dozvěděli v jejím průběhu: do programu XXII. Mezinárodního kongresu historiků, který se bude konat roku 2015 v čínském

Jinanu, se vůbec poprvé podařilo prosadit samostatnou orálně-historickou sekci. Sekci bude předsedat Miroslav Vaněk.

Závěr konference proběhl v novém kulturním centru Usina del Arte. S účastníky se za organizátory rozloučili prezident AHORA Pablo Pozzi, historička Liliana Barela a zástupkyně vedení města. Oficiální část uzavřel koncert symfonického orchestru. Navzdory určitým nedostatkům, zmíněným v úvodu, lze tedy konferenci hodnotit jako úspěšnou.

Michal Louč

Vědecké sympozium *Obrazy kolektivizácie* (Bratislava, 9.–10. května 2012)

Ve druhém květnovém týdnu (9.-10. 5. 2012) hostila Bratislava vědecké sympozium nazvané *Obrazy kolektivizácie* spojené se stejnojmennou filmovou přehlídkou. Akce, pořádaná slovenským Ústavom pamäti národa (ÚPN) ve spolupráci s Polským inštitútom (PI) v Bratislave, Slovenským filmovým ústavom (SFÚ), Rumunským kulturním inštitútem (RKI) v Praze a Ústavem pro studium totalitních režimů (ÚSTR), začala ve středečním odpoledni 9. května přehlídkou filmů s tematikou kolektivizace. V příjemných prostorách bratislavského kina Lumière, dvorního biografu Slovenského filmového ústavu, se promítal rumunský snímek *Splněný sen*, který v roce 1952 natočila režisérská dvojice Victor Iliu a Marietta Sadova podle románu Mihaila Sadoveanua *Mitrea Cocor* (Mezinárodní cena míru 1950). V podvečer následovala projekce třech krátkých filmových dokumentů o kolektivizaci v jihoslovenské obci Pribeta. Trilogie *Príbeh Jána Kováča* (1950, rež. Ján Lacko), *Pribetská jar* (1956, rež. Ján Lacko) a *Vietor do tváre* (1961, rež. Vlado Čech) představuje vzácný příklad kritické filmové reflexe dramatické společenské transformace, kterou kolektivizace na československém venkově v padesátých letech představovala. Promítání doprovázel odborný výklad historika Petra Slintáka.

Hlavní náplní čtvrtedního dne 10. května bylo vědecké sympozium, zastoupené badateli z Česka, Polska, Rumunska a hostitelského Slovenska. Zahájení byla přítomna Slovenská televize – ostatně, jak podotkla hlavní organizátorka Martina Fiamová, jednalo se o první vědeckou akci, věnovanou tématu kolektivizace, která se po roce 1989 na Slovensku uskutečnila. První blok, v němž vystoupili Martina Fiamová z ÚPN, Viera Hlavová ze SAV a Jiří Urban z ÚSTR, byl věnován kolektivizaci v Československu. Jednotliví řečníci se soustředili na období předcházející odstartování kolektivizace na jaře 1949, na vyhraněné období let 1951-1953, charakterizované překotným zakládáním JZD/JRD a masovou perzekucí «kulacky» ocejchovaných hospodářů, a na směřování kolektivizačních snah po Stalinově a Gottwaldově smrti, kdy si s rozpadem mnoha násilně založených JZD/JRD rolníci nejprve vydechli, aby pak ve druhé polovině padesátých let byli pod rouškou „dobrovolnosti“ přinuceni podvolit se prosazování již jednou zkrachovalého projektu. Druhý

blok byl věnován kolektivizaci polského a rumunského venkova. Mateusz Szpytma z krakovské sekce Instytutu Pamięci Narodowej (IPN) přiblížil pokus o kolektivizaci v Polsku, odehrávající se v letech 1948-1956, přičemž zvláštní pozornost věnoval roli Polské lidové strany (rolnické) v tomto procesu. Dan Mircea Duță z RKI zaměřil svou pozornost na fenomén (nejen) filmové propagandy a metody manipulace při prosazování kolektivizace v Rumunsku, v němž byla kolektivizace nazývána kooperací. V posledním bloku poté zástupci ÚSTR Petr Slinták a Jiří Urban prezentovali nové multimediální výukové DVD *Obrazy (z) kolektivizace*. Metodika výuky tohoto fenoménu přitom vzbudila skutečný zájem a rozproutila živou diskusi s přítomnými pamětníky. Program symposia uzavřelo otevření výstavy *Vynútené úsmevy, umelé grimasy, potlačené protesty – Propagácia kolektivizácie v Československu a v Rumunsku v priestoroch bratislavského Poľského inštitútu*. Dvoudenní program završilo večerní komentované promítání snímků *Kozie mlieko* (1950, rež. Ondrej Jariabek) a *Zitra se bude tančit všude* (1952, rež. Vladimír Vlček).

Jiří Urban

Letní škola interdisciplinárních přístupů 2012

Ve dnech 22. – 26. srpna 2012 proběhl v Praze druhý ročník Letní školy interdisciplinárních přístupů. Pořadatelem školy je FFABULA čili Spolek studentů historie FF UK, o. s., spolupořadatelství se ujaly: Ústav českých dějin FF UK, Ústav hospodářských a sociálních dějin FF UK, Ústav světových dějin FF UK, Ústav filosofie a religionistiky FF UK a Ústav politologie FF UK.

Cílem letní školy je obohatit dosavadní historiografické bádání o přístupy jiných společenskovědních oborů a vytvořit prostor pro mezioborovou debatu nad společnými problémy. Letní škola se zaměřuje nejen na studenty, ale je otevřená i čerstvým absolventům, akademickým pracovníkům a nejen jim.

Tématem druhého ročníku letní školy bylo *Normální a přirozené*. Jedná se o téma, které je blízké jak vědám humanitním, tak vědám přírodním. Otázky po přirozenosti a normalitě přináší řadu rozporů, ale také důležitou inspiraci pro interpretaci historických pramenů, sociologických dat či filozofických přístupů.

V rámci letní školy proběhlo 16 přednášek a šest seminářů, kde byly dále rozvíjeny podněty prezentované v přednáškách. Úkolem seminářů bylo rovněž podnitit práci s doporučenou literaturou, dostupnou registrovaným účastníkům na webových stránkách školy.

O úvodní přednášku s názvem *Norma a holý život* se postaral Josef Fulka, působící na Fakultě humanitních studií UK a ve Filozofickém ústavu AV ČR, který provedl interpretaci textů Markýze de Sade. S podporou v textech Michela Foucaulta a Giorgia Agambe-

na lze spatřit v de Sadovi prvního autora děl, kde je lidský život redukován pouze na jeho biologickou hodnotu a člověk je nazírán jako předmět. Agamben pro tuto kategorii, kterou můžeme považovat za součást moderní biopolitiky, používá termín „holý život“! Přestože úvodní přednáška nastolila zajímavá témata, především co se týká výkladu násilí v de Sadeho textech, mohl účastník letní školy v úvodu postrádat zaměření přednášky na pojmy normální a přirozené.

Čtvrteční dopolední program se zaměřil na normy a jejich porušování v dějinách. Blok zahájil Pavel Matlas, působící ve Státním oblastním archivu v Třeboni a přednášející na Fakultě humanitních studií v Praze, který se v první části přednášky zabýval etatistickými evolučními teoriemi a jejich kritikou, dále se soustředil na problematiku trestání sexuálních deliktů v raném novověku. Ukázal, že ne všechny činy byly trestány podle existujících norem, ale míra potrestání závisela především na vrchnosti a na reakci venkovského prostředí. Následně Jaroslav Čechura se ve své přednášce soustředil na život jedince v raném novověku a jeho zápas s normami ve společnosti. Tento zápas byl ilustrován na příkladech výsledků různých potulných individuí a drobných zlodějů. Jaroslav Čechura potvrdil, že i prameny k drobné kriminalitě mohou badateli poodhalit každodenní život lidí a jejich chápání okolního světa. Následovala přednáška Martiny Halířové zabývající se 18. a 19. stoletím a popisem různých ohrožujících jevů. Jako poslední během dopoledního programu vystoupil Jakub Izdný, který se věnoval 10. století a vztahu křesťanů a pohanů, pokusil se vysvětlit, proč v některých případech docházelo k násilným střetům a jindy bylo křesťanství bez problémů přijato.

Čtvrteční odpolední blok se zaměřil na filozofii a literární vědu. Z oboru literární vědy vystoupily dvě zahraniční badatelky Bernarda Katušic, působící na Univerzitě ve Vídni, a Marianna Chlopek-Labo z Jagellonské univerzity v Krakově. Mezi tyto dvě přednášky byl vložen referát Josefa Fulky, který analyzoval Diderotův *Dopis o hluchoněmých*.

Páteční program obsahoval tři přednášky, na které navazovaly semináře. O úvodní přednášku s tématem *Filantropie jako přirozený systém sociálního zabezpečení* se postarala Antonie Doležalová působící na Vysoké škole ekonomické. Její pohled na filantropii v 19. století byl obohacen znalostmi soudobého ekonomického myšlení. Základní otázka zněla, jaké mohly být pohnutky k filantropickému chování člověka. Zároveň upozornila na rozdíl mezi filantropií a filantropismem a mezi státní a soukromou filantropií. Dále se soustředila na otázku, proč v době první republiky zanikla řada nadací zřízených na podporu vzdělávání. Následoval referát Radka Bubna z Ústavu politologie analyzující pojem populismus, o němž se autor přednášky domnívá, že je v současné době nadužívaný. Následovat dvojreferát Jiřího Růžičky a Jaroslava Fialy na téma *Individualita, norma a trh*. Autoři v něm analyzovali texty amerického ekonoma Garyho Beckera na teoretickém pozadí pozdních textů Michela Foucaulta. V rámci nastolené Beckerovy teorie jednání bylo

poukázáno na to, jaké tato koncepce může mít důsledky, pokud je využita jako technika vládnutí.

Páteční odpoledne bylo věnováno seminářům, které vedli přednášející z dopoledního programu. Výhodou bylo, že semináře byly zařazeny časově za sebou. Semináře se soustředily na interpretaci textů a vzájemnou diskuzi, která přinesla zajímavé pohledy na řešené problémy.

Sobotní program se zaměřil na soudobé dějiny. V jeho rámci vystoupili Ondřej Slaček z Ústavu politologie se zamyšlením nad produkcí českého «anticiganismu», Martin Pullmann z Ústavu hospodářských a sociálních dějin s pohledem na dobu normalismu a její koncept skrytého násilí a Bohuslav Binka z Katedry enviromentálních studií Masarykovy univerzity v Brně s referátem na téma *Věda a lidská přirozenost*, kde představil určitou reinterpretaci vědeckých disciplín. Následovaly semináře vedené Ondřejem Daniělem, Danielou Bartákovou a Lucií Storchovou. Součástí sobotního programu bylo promítání absolventského filmu Petra Záruby *Na okraji* z roku 2009, v němž vystupuje Zdeněk Vašíček.

Neděle byla vyhrazena seminářům pod vedením Víta Strobacha a Zbyňka Macháta, po nich následoval referát Josefa Švédy o českém historiografickém psaní před rokem 1989 a po něm.

Program Letní školy byl bohatý na různorodá témata, pozitivem bylo, že jednotlivá vystoupení se nekryla a účastník si tak mohl vybírat dle svého zaměření a badatelského zájmu. Jediným drobným nedostatkem byla úzká profilovost referentů, protože většina jich pocházela z humanitních oborů, chyběl pohled přírodních věd. Rovněž chybělo určité vymezení se vůči tématu normální a přirozené. Neúčast vědců z jiných oborů nevznikla vinou organizátorů, spíše ji můžeme klást na vrub určité rezervovanosti ze strany přírodních věd.

Závěrem bych ráda poděkovala organizátorům za zajímavý program, za péči o přednášející i účastníky. Nezbyvá než doufat, že přízeň spolupřátajících organizací zůstane zachována a že organizátoři budou pokračovat ve své přínosné a inspirativní činnosti.

Martina Halířová